

رده بندی چوب ها

چوب از جمله مواد طبیعی است که به صورت گسترده در صنعت و هنر مورد استفاده قرار می گیرد. سطح گرم و زنده ی این ماده می تواند حس خوبی را به کاربر القا کند و او را با طبیعت و قوانین طبیعی آشنا نماید. ارزان بودن و در دسترس بودن در کنار قابلیت پرداخت سطحی، رنگ پذیری، کنده کاری و امکان برش باعث شده است که چوب در کارهای هنری بسیار متنوعی استفاده گردد. هم چنین، از آنجایی که چوب یک ماده ی قابل بازیافت است، استفاده از آن منجر به آلودگی محیط نمی گردد و این خصیصه یکی از پر اهمیت ترین خصایص استفاده از این گنج سبز به شمار می آید.

از انواع متفاوت چوب که ماده ی سختی محسوب می گردد، نقوش متنوع و دلپذیری شکل می گیرد که نگاه انسان سختی نوع آن را فراموش کرده و نرمی نقوش را دنبال می کند. بواسطه ی چنین اهمیتی است که هنرمندان فعال در رشته های مرتبط با کار با چوب می بایست دانش خود را درباره ی ویژگی های چوب گسترش دهند. طبیعی است که شناخت بیشتر و بهتر چوب در بالا بردن کیفیت آثار هنری مؤثر خواهد بود.

چوب ها قسمت اصلی و ثابت درختان هستند. از آنجا که درختان از نظر ژنتیک و محیط رشد متفاوتند، بدیهی است که چوب حاصل از آنها نیز از نظر خواص متفاوت است. از سوی دیگر، هر یک از هنرهای چوبی نیز به لحاظ نوع ساخت و انتظاری که از آن می رود نیازمند چوب های خاصی است. به همین دلیل برای ساخت هر یک از هنرهای دستی چوبی از میان چوب های متفاوت، برخی ارجحیت دارند و برخی نیز قابل قبولند و ما بقی خیلی مناسب نیستند.

بر اساس تحقیقات انجام گرفته، درختان جهان بیش از صد خانواده اند که از میان آنها حدود 30 خانواده ، بومی ایران هستند. از آنجایی که چوب های این خانواده بیشتر در دسترس هنرمندان ایرانی می باشند، اکثر آثار چوبی ایرانی از این انواع چوب ساخته می شوند.

در جداول زیر، خانواده های چوبی بومی ایرانی معرفی شده اند. به طور کلی، این خانواده ها به دو دسته سوزنی برگان و پهن برگان تقسیم شده اند. درختان سوزنی برگ دارای برگ های سوزنی و کشیده و همیشه سبزند در حالیکه درختان پهن برگ دارای برگی پهن هستند. چوب این دو گروه از لحاظ خواص، تفاوت هایی دارند که در جداول زیر به آن اشاره شده است.

جدول 1- سوزنی برگان و مشخصات آنها

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
سرخدار	سرخدار	صورتی مایل به قرمز دوایر سالانه مشخص و قابل تشخیص اختلاف چوب درون و برون	نیمه فشرده، مستحکم رزینی، با دوام	معرق ساختمانی
سرو	سرو خمره ای سرو سیمین زر بین ارس	سفید مایل به کرم و صورتی دوایر سالانه ی نیمه مشخص نیمه درخشنده	فشرده، مستحکم الیاف بلند رزینی ضربه پذیر	معرق کاربردی احجام
کاج	کاج چتری	سفید مایل به قهوه ای دوایر سالانه ی قابل تشخیص اختلاف رنگ درون و برون نا محسوس	متخلخل، درشت بافت مستحکم، الیاف بلند انعطاف پذیر	زیر ساخت بزرگ و معمولی معرق احجام بزرگ وسایل صوتی
ریش بزها	ریش بز	سفید مایل به کرم دوایر سالانه مشخص اختلاف رنگ درون و برون نامحسوس	نیمه فشرده مستحکم رزینی	زیر ساخت معرق

جدول 2- پهن برگان ایران و مشخصات آنها

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
افرا	افرای سیاه کرب کیکم پلت شیردار کرکف	از سفید تا کرم روشن دوایر سالانه ي نیمه مشخص نقوش رگه اي موجي نقوش چيتي پره هاي نقره اي، درخشندگی پراکنده لکه هاي روشن، رگه سیاه	فشرده گی متوسط استحکام متوسط انعطاف پذیر	معرق منبت فرنگي زیرساخت هاي خانگی خاتم سازي وسایل صوتي ماکت احجام خراطي
آبنوس	خرمندی (کلهو)	خاکستري و سفید دوایر سالانه نامشخص اختلاف رنگ درون و برون زیاد	خیلي سخت و فشرده کم استحکام و ترد الیاف پیچیده خوش پرداخت	منبت ریز خاتم معرق مدل سازي احجام ظریف
انجیلی	انجیلی لیکودامبر	سفید دوایر سالانه ي نیمه مشخص	نیمه فشرده، ضربه پذیر بسیار مستحکم خوش پرداخت	زیرساخت هاي سنگین و کاربردي دسته ابزار معرق
بلوط	بلوط شاه بلوط مازو بلند مازو اوري کرومازو	از سفید تا قهوه اي روشن دوایر سالانه ي نیمه مشخص پره هاي باريك و بلند قهوه اي اختلاف رنگ درون و برون کم	بسیار ضربه پذیر مستحکم نیمه فشرده الیاف بلند خوش پرداخت	معرق زیرساخت خانگی و کوچک خراطي روکش دسته ابزار

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
پسته	پسته بنه سماق گلخونك	از زرد تا قرمز مایل به زرشكي دوایر سالانه ي قابل تشخیص چوب برون و درون مشخص	بادوام فشرده مستحکم	معرق منبت خراطي
بید	بیدمشك سیاه بید سرخ بید بیدمجنون مشبد فوکا تبریزی سپیدار شالك	سفید و سفید مایل به خاکستري و سفید مایل به صورتی دوایر سالانه نا مشخص بدون رگه اختلاف رنگ درون و برون نامحسوس	الیاف بلند نسبتاً متخلخل مستحکم انعطاف پذیر با دوام وزن حجمي کم	قطعات ساختمانی زیرساخت های ساختمانی ابزارهای ساده خراطي حجم سازی درشت مقرنس سازی زیرساخت های کاربردی ماکت سازی
پروانه آسا	لیليکي ارغوان اقاقیا کهور تمبر هندي خرنوب اشك	از سفید تا صورتی روشن و قهوه اي مایل به سیاه دوایر سالانه نیمه مشخص براق پره های نقره اي	مقاوم به فشار نیمه فشرده بادوام خوش پرداخت	معرق خراطي
توسکا	توسکا بیلاقي توسکا قشلاقي ممرز لور توس	سفید تا صورتی روشن پره های صورتی بلند لکه های سفید یا خاکستري چوب برون و درون نامشخص رگه های صورتی یا سیاه و نیمه درخشنده	نیمه فشرده تا فشرده الیاف بلند نیمه مستحکم خوش پرداخت فشرده گي یکنواخت	معرق منبت درشت خراطي ماکت انواع زیرساخت

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
توت	ماکلوره شاه توت توت سفید انجیر	سفید تا زرد روشن و قهوه ای دوایر سالانه ی مشخص اختلاف رنگ درون و برون	نیمه سخت نیمه مستحکم الیاف موازی و منظم	معرق خراطی وسایل صوتی
چنار	چنار	کرم تا صورتی روشن با پره های تیره تر و مشخص دوایر سالانه نامشخص اختلاف رنگ درون و برون کم	الیاف بلند و یکنواخت مستحکم نیمه فشرده با دوام خوش پرداخت	گره چینی معرق انواع زیرساخت خراطی منبت سنتی
زیتون	زیتون زبان گنجشک برگ نو یاس ون	سفید تا کرم دوایر سالانه مشخص رگه دار تیره صدفی اختلاف کم بین چوب درون و برون	فشرده گی زیاد با دوام خوش پرداخت	معرق منبت ظریف ماکت سازی خراطی پارکت
زیزفون	نمدار	سفید تا قهوه ای روشن دوایر نامشخص	نیمه فشرده مستحکم الیاف یکنواخت	معرق خراطی زیرساخت ها
سنجد	سنجد	سفید تا قهوه ای مایل به خاکستری دوایر سالانه قابل تشخیص اختلاف رنگ بین درون و برون	متخلخل نیمه مستحکم پرگره	معرق

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
شمشاد	شمشاد	کرم روشن دوایر سالانه نا مشخص اختلاف رنگ درون و برون کم	بسیار فشرده خوش ابزار و خوش پرداخت	خاتم ساري منبت بسیار ظریف احجام معرق ابزار ظریف
عرعر	عرعر	سفید مایل به لیمویی دوایر سالانه مشخص رگه ها و لکه هاي سیاه	نیمه فشرده الیاف بلند	زیر ساخت ها معرق خراطي
عنانب	عنانب ارجنگ کنار	اختلاف رنگ درون و برون زیاد زرد روشن تا قرمز مایل به قهوه اي دوایر سالانه نامشخص	خیلی فشرده خوش پرداخت	معرق خاتم منبت ظریف گره چینی
کورناسي	ذغال اخته	خاکستري روشن	نیمه سخت،ضربه پذیر	زیر ساخت هاي خمیده
گردو	گردو لوك	از سفید تا خاکستري و قهوه اي دوایر سالانه مشخص و رگه دار پره نامشخص	مستحکم و فشرده الیاف بلند خوش پرداخت	معرق،انواع منبت خراطي، وسایل صوتي، انواع زیر ساخت گره چینی
گز	گز	خاکستري روشن	مقاوم به ضربه	معرق،خراطي
گل ابریشم	شب خسب ابریشم هندی	قهوه اي روشن تا تیره	فشرده الیاف یکنواخت	معرق خراطي

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
گل سرخ	بادام آلبالو وليك به، زرد آلو هلو سیب گلایه ازگیل	اختلاف رنگ درون و برون متوسط سفید تا صورتی روشن و مایل به کرم گاهی مایل به خاکستری یا قهوه ای پره نامشخص دوایر سالانه نیمه مشخص	نیمه فشرده تا فشرده نیمه مستحکم تا مستحکم الیاف بلند و پیچیده خوش پرداخت	معرق منبت ظریف خراطی
مو	موسفید	خاکستری روشن	درشت بافت	احجام
مرکبات	نارنج لیمو نارنگی پرتقال	سفید تا زرد لیمویی دوایر سالانه نامشخص پره نامشخص اختلاف درون و برون نامحسوس	ریز بافت، فشرده، خوش پرداخت الیاف یکنواخت	منبت ظریف معرق خاتم زیرساخت ظریف
نارون	نارون ملچ داغداغان آزاد اوجا	سفید تا کرم و قهوه ای دوایر سالانه مشخص پره های نیمه مشخص اختلاف رنگ درون و برون زیاد	نیمه سخت استحکام متوسط الیاف بلند	معرق خراطی زیرساخت ها

علاوه بر استفاده از چوب درختان متعلق به 30 خانواده ی بومی ایرانی، در بسیاری از آثار هنری چوبی کشورمان به چوب هایی بر می خوریم که از مناطق دیگری از جهان به صورت وارداتی در کشورمان وجود دارند. این چوب ها که مشابه آن ها در کشورمان موجود نیست در جدول زیر معرفی شده اند.

جدول 3- چوب های وارداتی و مشخصات آنها

خانواده	مهمترین گونه ها	مشخصات ظاهري	مشخصات فني	بیشترین کاربرد
کاج	کاج نوئل	سفید با دواير مشخص	بادوام، محکم	ساز سازي (زیرساخت)
	ملزاروپا	سفید مایل به قرمز	الیاف یکنواخت	روکش
	دوگلاس	سفید مایل به کرم	الیاف بلند	زیرساخت
	تاکسودیوم	قرمز مایل به زرشکی	الیاف بلند	معرق، روکش
	اگاتیس	قرمز مایل به کرم	الیاف نیمه فشرده	زیرساخت
افرا گردو	سرخ چوب	قرمز مایل به زرشکی	الیاف نیمه فشرده	روکش، معرق
	افرای سیاه	سفید با رگه های سیاه	استحکام متوسط	روکش، معرق، زیرساخت
	گردوی سیاه	خاکستری با رگه های سیاه	الیاف فشرده	روکش، معرق، منبت
	بالسا	سفید، کرم	بسیار متخلخل	زیرساخت سبک
	پالیساندر	زرد مایل به کرم و صورتی	نیمه فشرده	روکش، معرق
	ماهاگونی	قرمز مایل به زرشکی	فشرده	روکش، معرق
	تاندا	قرمز-قهوه ای	نیمه فشرده	روکش
	توسکای سرخ	صورتی، قرمز	متخلخل	روکش، معرق
	بومباکس	خاکستری، قهوه ای	نیمه فشرده	منبت، معرق
	آبنوس	سفید تا سیاه	بسیار فشرده	منبت، احجام، معرق، خاتم
	فوفل	قهوه ای تیره	بسیار فشرده	معرق، احجام، خاتم
	جاوید	قهوه ای	بادوام	زیرساخت ها
	سپیلی	قهوه ای- قرمز	نیمه فشرده	روکش

هر کدام از خانواده های چوبی بومی و وارداتی شامل گونه هایی هستند. گونه های یک خانواده از نظر خواص تقریباً مشابه اند ولی گاهی تفاوت های جزئی نیز در بین آنها دیده می شود. به همین جهت برای ساخت آثار هنری، حتی گونه ها نیز به دقت انتخاب می شوند.